

ШЫН

СЭКП-нийн Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нийн Дээди Советиниң органы

1962 ч.
СЕНТЯБРЬ
4
Өртөө 2 көп.

Тараа хөй болган тудум Төрзөн чурт улам бай болур

ВОЛГАДА ШЫЛГАРАҢГАЙ ТИИЛЕЛГЕ

СЭКП Төп Комитети болгаш ССРЭ-нийн Министрлер Чөвүлели Волгоград областын ажилчы чоннарынга байыр чедирген бижикти чурткаш, шылгараңгай күш-ажылыч тийдеге-биле — тараа бүдүреринде болгаш күрүмге садарынын талазы-биле боттарынын социалисттик хүлээлгелерин ажыратканы-биле холбаштыр оларга байыр чедирген.

Областын колхозтары болгаш совхозтары Төрзөн чуртун шыгжамырынга 200 миллион пуд тарааны ургам, ол болза планда көрдүнгенинден 91,5 миллион пуд хөй болуп турар болгаш эң-не дүжүктүр 1958 чылда белет-кенинден 35 миллион пуд хөй, эң-не үнелиг ыш-чем культуразы — ызыл-тасты күрүмге 127 миллион пудту саткан.

Областын тараажыларынын массалык күш-ажылыч маадарыг чоруту, оларнын ак-сеткидиг, караң кызыл күш-ажылы, партия, совет, комсомол организацияларынын, көдөө ажыл-агыйнын удурунунун чаз органнарынын организациякы болгаш политиктиг улуг ажылы, тараа бүдүрерин көвүдиргенине оон түнөөсине чедип алдырган чедиркилерин болза социалисттик чер ажылынын улуг курдажыларынын болгаш көдөө ажыл-агый продуктуларынын элекшили дээш демиселге бистин төнүп чиптес болдунар аргаларынын дугайын херечи-

леп турар-дыр дээрин СЭБН ТК болгаш ССРЭ-нийн Министрлер Чөвүлели демдегелген.

Колхозтар болгаш совхозтар бедик шынарлыг советтук үрөзүннөр-биле, нийтинин мал ажылынга херектелгилер мал чеди-биле, колхозчуларга бээр тараа-биле бүрүн хандыртылган деп, СЭКП ТК-га, ССРЭ-нийн Министрлер Чөвүлелинге, эң Н. С. Хрущевка боттарынын чоруткан чагазында волгоградчылар диннамын турарлар.

Ам девискээр айыптын бүтү-ле өргөлдөрүнүн ажал-агыйларында аныс черлеринин өртөгү хандыр алдарыггазын кылып, сикос кылар кукурузанын массалыг ажаап ажышкынын чоруту, чаз черлерин улам ыдай шигедейлп алырын хемчегдерин ап турар.

Көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезинин бүтү-ле алынарын шапкын көдүрери дээш моон сонгаар-даа быжыг турустук демиселдерин, чыл бүрү-ле чуртка көдөө ажыл-агый продуктуларын хөйү бээрин болгаш бистин чуртувуска коммунисттик ниятталарын тургузуу-кунунга төлөпиг салышкынын кирерин Волгоград областын ажилчы чоннары ышкыдып турарлар.

(СЭТА).

Күрүм шыгжамырынга (Хүн демделелги)

Күрүмге сатканы	(тонна-биле)
Сентябрь 1-де	Сентябрь 2-де
РЕСПУБЛИКА	2.558 2.611
КОЛХОЗТАР	1.005 981
СОВХОЗТАР	1.553 1.630
ООН ИШТИНДЕ:	
НЫЗЫЛ ЭРГЕЛЕЛИ	1.947 1.876
ЧАДААНА ЭРГЕЛЕЛИ	611 735

Республиканын тараажылары сентябрь 2-ге чедир Төрзөн чуртун шыгжамырынга 1 миллион 971 муң 100 пуд тарааны кирген азы күрүмге тараа садар социалисттик хүлээлгезин 24,6 хуу күүсеткен. Оон иштинде Нызыл эргелели 26,5 хуу, Чадана эргелели 20,8 хуу.

Чүгө сентябрь 2-нин хүнүнө республиканын тараа хүлээп алыр черлеринге 2611 тонна тараа кирген. Ол хун Танды район 1140 тонна, Маа-Хем—512 тонна, Улуг-Хем—370 тонна, Чөөн-Хемчик—238 тонна, совхозтардан: «Тийлелге» 297 тонна, «Элегес» 266 тонна тарааны кирген.

Мурнакчылар

«КУШ-АЖЫЛДЫН ХОСТУУ» колхозтун ажил-инженери Кожай, Торгалыг, Эйлиг-Хем хоовуларында дүжүт ажаап алышкынын изит тулук чорудуп турар. Баштайгы 5 хонуктун түнөөсүндө көргө, механизаторлар 910 гектар тарааны ажааган, оон иштинде 813 гектар тарааны тавычалыг кестирген. Бастырылган тараанын баштайгы дүжүт гектар бурунундан 12—13 центнер болган. Тарааны тавычалыг кестирер талазы-биле комбайн В. Федосиевтин хүнде 16 гектарны кестирер турган. 17—18 гектарны кестирер, С. Афанасьев, А. Кожинский база ыпчаар ажаалап турар.

К. Ончаков-ол «С-4» деп комбайн-биле хүнде 8 гектар тарааны дорт ажаар турган, 10—12 гектарны ажаап ап турар. Чолаачы В. Бельх 2 комбайндан тарааны оозаашкын чокка сөөртүп келген. Эки ажаалаачы дээш Федосиевтин, Афанасьевке база Бельхка шилчир кызыл тукугантарын баштаар чер тывыскап.

Ажаап алышкынга холбаштыр допчулал

Республиканын көдөө болгаш совхоз шөлдеринде бо чылын көдөө ажыл-инженерин эстүргени байлак дүжүтү кыска хуусада, чидирит чокка ажаап алыр дээш күсүк ажаап алышкын ажилын эгелзеден бээр элзеп үе өрткен. Республиканын чамдык ажил-агыйлары дүжүт ажаап алышкынынга эки белеткен-ден болгаш бо чутула кампанияны эки организациянын өрткен хүнерде ажаалаанынын дугайында хүн бүрүнчү оперативтиг медээлери көргүзүп турар.

Чижээ, Тандынын «Көк-Тей» совхоз бүтү 4790 гадан сентябрь 2-ге чедир 3052 га черин тараа култузулары кезип алган болгаш күрүмге тараа дүжүтүр планын ажыратканын. Ол ышкын, Улуг-Хемин «Чодураа», Барынын «Большевик» колхозтар ажаап алышкын талазы-биле республиканын колхоздарын мурунда чоруп турар.

СЕНТЯБРЬНЫН 2-ДЕ турганын биле алырга:

ТАНДЫ районда нийтизи-биле 48740 га, оон иштинде 2-ин хүнүнде 1700 га тараа кестирген. Ол районда «Совет Россия» колхоз күрүмге тараа садарын ам-даа эгелзеден.

УЛУГ-ХЕМ нийтизи-биле 13844 ганы, оон иштинде сентябрь 2-де 270 га тараа кестирген. Бо хүн районда бар бүтү 125 комбайннын чүгө 68-и ажаалап хүнзеден. Көдөө ажыл-агый техниказынын күчүн оончүгү байг ажаалап турар. Ылангыя «Улуг-Хал» совхоз нийтизи биле 13732 га тараа кезер турган.

Улуг-Хемин Жанов аттыг колхоз дүжүт ажаап алышкынын тулук калбарып турар. Бо ажилга школаларын ишпейкин оозаашкын чокка сөөртүп келген. Эки ажаалаачы дээш Федосиевтин, Афанасьевке база Бельхка шилчир кызыл тукугантарын баштаар чер тывыскап.

Болза сентябрь 2-де чүгө 3 муң ганы ажаап алган.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК район нийтизи-биле сентябрь 3-ге чедир 10030 га черин тараазын, оон иштинде 2-де—450 ганын тараазын ажаап алган. «Сут-Хал» совхоз 2-де чүгө 50 га тараа кестирген.

БИИ-ХЕМ район сентябрь 2-де 820 га черин тараазын кестирген, ол хүн 87 комбайннын чүгө 58-и ажаалап хүнзеден.

БАЙ-ТАЙГА район сентябрь 2-де нийтизи-биле чүгө 1627 га черин тараазын ажаап алган, а 2-де чүгө 43 ганы кестирген. Агаар эки, хову-да 22 комбайн ажаалап хүнзеден белеткен турар. Ол хире чүгүтүк техниканы шапкынчаар бүтүтүчүлүк эвес ажаалаар чорук тургучулар болза, ол районун ажаап алаа чогуту 5278 га тараазын ажаап алышкынын 1963 чылдын январьда доостур деп түвени ында ажил-агый өргөлдөкчүлери болзаа чогуту.

Каз-Хем, Барык-Хемчик, Өвүр, Тес-Хем болгаш Эриин райондарда байдал база-ла үстүлдө районнар-нын-биле бир дөмөй.

Нийтизи-биле, байлак дүжүрентик, күш-ажылынын организациязы там-лык районнарда кошкак, ылангыя машина-техниканын күчүзүн ажаалап турары сула. Ычтангам чер-черде партия, профсоюз организациялары болгаш ажил-агый удуручулары боттарынын кол кичөө-гөйүн ажаап алышкынын темпизин дүргөдөкчүлери шуут чагырткан турар ужурулут.

Тараанын чайгы ажааладынга, мал чеди белеткериинге школалар база ишпейкин илереткен. Төрзөн колхозунун ажилында бичин уруглары оон үнелиг киржилгезин ала-нын эки кижизилдигезин, башкылар коллективинин эки ажилын херечилеп турар.

Төрзөн колхозунга

Улуг-Хемин Жанов аттыг колхоз дүжүт ажаап алышкынын тулук калбарып турар. Бо ажилга школаларын ишпейкин оозаашкын чокка сөөртүп келген. Эки ажаалаачы дээш Федосиевтин, Афанасьевке база Бельхка шилчир кызыл тукугантарын баштаар чер тывыскап.

Тараанын чайгы ажааладынга, мал чеди белеткериинге школалар база ишпейкин илереткен. Төрзөн колхозунун ажилында бичин уруглары оон үнелиг киржилгезин ала-нын эки кижизилдигезин, башкылар коллективинин эки ажилын херечилеп турар.

КУРҮНЕГЕ

ТАРААНЫ

берээлиңер!

КУРҮНЕГЕ ТАРАА САДАРЫНЫН БОЛГАШ ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫШКЫНЫН МЕДЭЗЗИ

Районнар	Сентябрь 2-де саткан тараанын хуузу	Сентябрь 1-де (хуу-биле) кескен тараа	Кескенге удуур бастырганы
КЫЗЫЛ ЭРГЕЛЕЛИ			
Би-Хем	47,8	29,6	88,4
Тес-Хем	47,0	23,1	100,0
Танды	24,1	25,0	47,7
Бая-Хем	23,9	31,4	46,5
Эриин	6,0	12,6	46,0
Түмү	26,5	27,0	55,7
ЧАДААНА ЭРГЕЛЕЛИ			
Барык-Хемчик	36,8	27,0	76,8
Улуг-Хем	24,8	30,2	68,2
Бай-Тайга	16,9	21,1	93,5
Чөөн-Хемчик	12,7	27,2	28,7
Өвүр	—	15,9	90,6
Түмү	20,8	28,0	57,8
Оон иштинде совхозтар:			
«Көк-Тей»	122,8	55,2	71,6
«Сукпак»	89,5	10,9	61,1
«Шекпээр»	73,9	17,2	73,1
«УТКА 25 чылы»	31,9	34,6	65,3
«Чыраа-Бажы»	30,3	36,9	30,6
«Улуг-Хал»	28,2	23,7	83,3
«Межегей»	25,7	27,2	60,2
«Тийлелге»	25,4	16,7	60,1
«Элегес»	24,6	51,5	36,8
«Найырал»	23,2	35,2	63,8
«Барлык»	23,0	29,8	94,0
«Тыва»	22,8	32,6	36,7
«Тес-Хем»	17,0	25,9	100,0
«Өкө»	16,1	24,8	59,6
«Төзлө»	14,2	24,8	59,6
«Сут-Хал»	9,0	20,2	63,4
Дуржугла станциясы	7,8	18,6	8,3
Республика	24,6	27,4	56,5

болгай. Үш чыл болгаш инженер-техниктиг институтче өөренип болур болгай.

— Ийе, мындар-дыр харын Юра, калы ажаалаар бис—деп, адамы чеп-шээрзеп.

— Ачай, ачай, мени база комбайннын кандыг бир ажалынга кирип ап көр—деп, 7-ги классчы Володясы база келген.

Николай Дмитриевич огулунун ол дилзеп чогум канчаар хандырып, анаа чүү деп харылаар зайын тыппай турган.

Комбайнга саван хөдөөнөкчи-зи база терек болгай—деп, Вера Игнатовна чуталаан.

Чаз дүжүтүп ажаап алышкынын дээш демисел эгелзеден, Николай Дмитриевич оолдары—Юрий, Володя биле калы хову-ховузу-биле караң четпес болуп шайлут чоруй барган кызыл-тастын аразычче комбайнны башкарып, эжиндирин кирипкен.

Чеди хүнүн ажилынын түнөөсүн бригадир ундуруп көргөн. Черепанов алашкылар уждээд чеди хүн дүжүтүп 165 га черин тараазын кестирип ажааган болган. Ол үш адашкы хүнде 20-25 га черин тараазын кестирип ажааган. Бистин ужуукуч-командарыбыс Андриян Николаевич биле Павел Поповичинин эрес-маалыг ужуушкунунга холбаштыр

сезон дүжүтүп 500 га черин тараазын кестирип ажаарын хүлзөгөн. Николай Дмитриевич дүжүкчүн 12 шапка чедир-ле делгем ховуга комбайн башкарып турар. Эртен ажылыче үнеринин муруну чарында ол комбайнын тылап, оон эерилгелерин дымзыдыр ээрген, үззөп, чагган турар.

Дүштеки чеп үззедө комсомолчу повар кыстар Дадар Конзай-оол биле Жени Оюн машина кырында бидон салып алган бо хал келгенер. Комбайн чанынга тура дүшкөп, дүштеки амданныг ченин тавактарга салып-каш тараазында агрегатче халкалар-нап, Черепанов алашкылар чемне-нип олурупканнар.

Алашкылар шалышкын ченини каапкан, база катан ажаалаар чер-лерин эдерлекш шийгилдир чалган чагай кызыл-тастын аразычче эжини-дирин кирипкен. Оон огул Юрий штурвалды быжыг тулуп алган чоразан, Володя база-ла бодуңу турар черинде турупкан бөлүк-бөлүк саваннарын чеге дүжүтүп чоразан.

Николай Дмитриевич Черепановтун агрегаты ам бо хүндө дүжүт ажааладынын мурнакчыларынын олурунда чоруп турар. Оон кол сөрүлгези — дүжүтүт кыска хуу-саада чидирит чок ажаап алдыры.

П. ГОЛЬЦОВ.

Тыва АССР-нийн Министрлер Чөвүлелинде

Аңгыс андарылгазынын дугайында

Бедик чыдык дүжүтүнүн салым-чолу аныс алдарыггазын өй-шаа-ла шынарыг чорударында хамазаржыр түрбүжө Көдөө ажыл-агый продуктуларынын бүдүрүлгө болгаш бедеткелдер министрствозу, девискээр айыптын бүдүрүлгө өргөлдөрү чери бедеткелдеринин, техниктерин күш-тедирер талазы-биле чогуту хемчег албайн, механизаторлар ортузунга агитас-массалыг ажилды кошкак калбартып, аныс алдарышкынында ажаалап турар кижилерге материалдыг максат-шайал хемчегдерин ажаалай турарын республиканын Министрлер Чөвүлели демдегелген.

Тыва АССР-нийн Министрлер Чөвүлелин доктаатынган болза: Республиканын колхозтарында 120,5 муң гектар, совхозтарында 161,4 муң гектар аныс андар тараа-биле оон ховуктар айып-биле кылган графикти бадылаан.

Девискээр айыптын бүдүрүлгө өргөлдөрүндө начальниктеринге болгаш райкүсөөкнаар дагарларында даасканы болза:

а) аныс андарынын графиктин колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге үш хонук хуусаа иштинде чедирерин, 1963 чылда чаксы чер андарында ойталап болур хире саныг агитасты андарарын;

б) аныс андарында ажаалаар тракторларнын санын, тодаргайлаарын болгаш оларга беш хонуктун ооналдызын чедирерин, доктааттылган оонадалар күүсеттигже чедир аныс андарыггазында тракторларны өске ажаалаарже шилдигерин бодурунун, саван бөлөрин болгаш ону сарааттарын организацияларынын талазы-биле графикти трактор-хову бригадалары бүрүзүнге чедирерин.

Ханы болгаш дески аныс андарын бодавышаан, аныс андарышкынын шынары дөш контролду күш-тедирерин, комплексинг андарыгга агрегаттарын каала-биле иштередирин база бодунар черлерге ширикти андар октабайн аныс андарын организацияларин Көдөө ажыл-агый продуктуларынын бүдүрүлгө болгаш бедеткелдер министрствозунга, бүдүрүлгө өргөлдөрүндө дааскан.

Аныс андарыггазында ажаалап турар механизаторларга күш-ажыл төлөвирининг максатга хемчегдерин колхозтарга болгаш совхозтарга каала-биле ажаалаарын, аныс андарыггазында ажаалаар тракторларнын санын ажал-агый бүрүзүнге өргөлдөп тукуй дүжүлгө-биле доктаатын, тракторларнын кабиналарында «агитас» деп бижирин болгаш ол тракторларны аныс андарыггазында өскөө чарыктырарын хову-таарын Көдөө ажыл-агый продуктуларынын бүдүрүлгө болгаш бедеткелдер министрствозунга, бүдүрүлгө өргөлдөрүндө дааскан.

„Мурнакчынын“ шөлдеринден

Бай-Тайга районун «Мурнакчы» колхозунун тараа шөлдеринде бо хүндө чедир 160 га кызыл-тас, 60 га арбай ажаап алдырган.

Тараа кезилгезинге хонуктун комбайнлер: Х. Батыш, С. Хийдирер, Х. Ылай-оол, а ажил комбайнлер К. Адын-оол, И. Өнер-оол олар хүнде бодун чартык норманы күүсөйү, үлгөргөй ажаалап келгенер.

Автомашина чолалачылары: Х. Оолак, Х. Кочаа болгаш Х. Маалыр олар комбайн-биле шаң аразында турушкуну бодурубайн үлгүлүк ажаалап турар. Мынтангам кезилде бижылгаан 8 автомашина, 7 комбайн үрелжишкын чок ажаалап келген.

ССРЭ-нийн Дээди Советинин депу-тады ош Х. Шыдыраа уурткан Эри-Хавак бригаданын төвүнде бүтү таарычталыг байдал тургустунган. Тараажылар үрүлгүлүк дунар бажын-нып, ажилдан хостуг үелеринде кызыл булунга солун, сеткүүд, номнар-

ны номчуп турарлар. Мында нийти чуртталганын үш улуг барактары арыг-шевер, радиоприемниктерилг.

Колхозчу тараажылар баштайгы удаада Төрзөн чуртун шыгжамырынга 20 тонна тарааны дүжүткен.

Артельдин Чангыс-Тей ховузуна тараан кукурузанын комсомолчулар Х. Очур, К. Базуу, Х. Оолак «Беларусь» тракторларын база кукуруза кесеринге таарыштырган алафет-тик комбайндо Л. Мижит-оол олар кезип кирген. Механизаторлар каала-ла хүн 125 га кукурузаны кезип, сикелзеден.

Тараа дээш демисел-биле холбаш-тыр сикенчи бригада малга быжыг-чем-стурну бедеткелдеринин айты-рынын кошкатпайн, шугдугу ажаалап турар. Бригада бо хүндө чедир 3000 тонна нотаан сикенни сикелзеш оонгарларда шыгжаан.

Д. КОДАН-ООЛ.

МУРНАКЧЫЛАРЫНЫН ОДУРУУНДА

Бо өрткен чайнын бир хүнүнде Николай Черепанов комбайн септеп турда оон чанынга совхозтун инженер Михаил Верешагин кылашпап келген.

— Дыка-ла орайга чедир ажаалаар-дыр сен аа, Николай—деп, оон бенин, масдота кара-мат болуп бо-рошкан холдарычче көргөш, чуталаан.

— Орай кезжөө чедир ажаалавас болза хөдөк. Ам бир каш хову-ла келээр шөлдерде тараалаар быжык кээр. Септегенин хурдеттес болза хөдөк—дигеш, комбайн алдындан үнгөн үнүп келген.

Инженер биле Николай ийи ол комбайн чанынга олурупкан, чаз техникалар дугайын. «Улуг-Хал» совхозтун моон сонгаар машина-техника-биле канчаар сайзырай бээрин дыка-ла үр чуталаашканнар.

— Бо чылым дүжүт ажаалаа-зындан эгелдөп комбайнлар болуп ажаалап көрөй деп бойл-дыр мен—дигеш, Николай чанында олурган инженерге көргөш, бозу:

— Кандыг боор харын. Директор-биле чуталаажып көрдөң—дээн.

Николай Дмитриевич Черепанов оон сес чыдын жүрүндө механизатор болуп ажаалап турар. Чолаачылар база турган, колдуунда-ла трактористтер ажаала-ла хөй чыл болган.

А комбайнга моон мурунда чылар-да чүгө үш сезон дүжүтүп ажаалаан. Шагаан-Арыг хоорайнын элек-три станциясында бир чыл хире механиктет ажаалааш, 1961 чылдын чазында «Улуг-Хал» совхозка кезип ажаалап кирген. Совхозка ажаалап киргеннин чазында эгелзеден, чайлазыр, оон соонда андазын били дон черже кирерин бергелей бергиле чедир-де орай күске дээр совхозтун ховуларын кара-хирес кылдыр трактор-биле чарып каалан. Кызын Николай 1962 чылдын дүжүтү дээш демисел тракторларын бедеткен, механиктет ажаалап турган. Бо чылым чаксы тармагынын үззедө тракторист-дээ, механиктет-дээ ажаалап турган.

Инженер-биле калы каранын ижир дүшкүжөге хөдөөшкөш, бажынычче чанын бар чорда директорун кабинетинде чырык хып турган. «Директор чүү дээр ирги?» дээн бодал-биле оон кабинетинин эжини соктааш

кире берген. Дүжүт ажааладынын бо сезонундан эгелдөп комбайн башкарып, чеди чылын дөртүк чылын дүжүтүп ажаарында изит күзелин анаа илереткен.

— Кончүт чүдүдүгүр. Ам уда-вас ажаап алышкын эгелзээр. Комбайнлар харын чедиптес хиретир, бир комбайндан хүлзөп алгаш, ажаалап кириптер бо-ла-дыр—диген.

Николай бажынынга өөрүшкүлүг кирип келгеш:

— Чаз ажилче кирер болдум—деп, калайычче хүдүмүзүп көргөш, мытыкыр чуталаан.

Чагыг № 2093. Культура министерствозунаа типографиязы